

24.11.2017

Sosiaali- ja terveysvaliokunta
28.11.2017

**Suomen lähi- ja perushoitajaliitto SuPer ry:n vastaus lausuntopyyntöön HE 100/2017 vp
Hallituksen esityseen eduskunnalle alkoholilaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi**

Uudistuksen tavoitteet

Lausuttavana olevan Alkoholilain kokonaisuudistuksen kantavaksi periaatteeksi on asetettu alkoholihaittojen vähentäminen. Uudistuksen myötä kokonaiskulutuksen arvioidaan kasvavan 6% ja haitat kasvaisivat todennäköisesti samassa suhteessa. Negatiiviset kerrannaisvaikutukset olisivat todennäköisesti tätäkin suuremmat. Kokonaisuudessaan esitys ottaa hyvin vähän kantaa siihen, miten tämä mainittu alkoholihaittojen vähentäminen tapahtuu. Sen sijaan esityksessä käy hyvin ilmi kulutuksen ja haittojen lisääntyminen.

Esityksen taustatöissä esitellään Juha Sipilän hallituksen tavoitteita, joista merkittäviä alkoholilain uudistuksen kannalta ovat terveys- ja hyvinvointierojen kaventuminen sekä lasten ja perheiden hyvinvoinnin vahvistuminen. Taustatöissä esitelty ihmisten vastuu omasta terveydentilasta ja elämäntavoista on myös keskeistä, mutta sen käyttäminen tukemaan lain toimeenpanoa esitetyn mukaisena, osoittaa lainsäätäjältä suurta ymmärtämättömyyttä alkoholiriippuvuuden monimuotoisuudesta ja yksilön omista vaikutusmahdollisuuksista siitä toipumiseen nykyjärjestelmässä.

Perusteluissa hyvin todetaan, että kaikki aiemmat vapauttavat muutokset ovat johtaneet alkoholin kulutuksen ja alkoholihaittojen kokonaismäärän kasvuun. Kulutuksen ja haittojen määrä ovat riippuvaisia toisistaan. Tästä huolimatta uudistuksella tehdään alkoholin saatavuutta vapauttavia muutoksia. Perusteluista ei käy ilmi, miksi tämän muutos ei vaikuttaisi alkoholin käyttöön edellisten muutosten tavoin.

Esitys ajaa vahvasti elinkeinopoliittisia tavoitteita ja vahvistaa elinkeinoharjoittajien kannattavuutta kansanterveyden ja yksilöiden kustannuksella. Elinkeinoelämän tavoitteiden saavuttaminen nousee esityksessä tärkeimmäksi tavoitteeksi, jolla voidaan perustella yhteiskunnalle ja yksilölle aiheutuvat välittömät ja välilliset negatiiviset kustannukset. Useiden vuosien ajan elinkeinoelämän etujärjestöt ovat ajaneet alkoholilain muutoksia piirtäen uhkakuvia matkustajatuonnin vaikutuksista verotuloihin ja toisaalta vedoten panimoteollisuuden työpaikkojen säilymisen puolesta. Kuten perusteluissakin on näkyvillä, matkustajatuonnin osuutta on vahvasti liioiteltu. Todellisuudessa matkustajatuonnin osuus kokonaiskulutuksesta on 17% Matkustajatuonti ei ole olennainen tekijä alkoholihaitoista ja siihen liittyvistä kustannuksista puhuttaessa, riskiryhmien käyttäytymiseen vaikuttaa eniten lähellä olevan alkoholin hinta ja saatavuus. Viron korotettua omaa verotustaan alkoholihaittojen hillitsemiseksi, voidaan pitää epätodennäköisenä matkustajatuonnin kasvua.

SUPER

24.11.2017

Uudistuksen vaikutukset yksilöön ja perheisiin

Esitöiden perusteella ainoastaan 20% kohtuukäyttäjistä toivoo alkoholipolitiikan väljentämistä. Väljemmän alkoholipolitiikan kannattajat koostuvat elinkeinoelämän kannattajista ja runsaasti alkoholia käyttävistä miehistä. Uudistuksella pyritään siis ajamaan ensisijaisesti näiden kahden ryhmän intressejä.

Erityisesti vähittäismyyntiin kohdistuva myytävien alkoholijuomien tilavuusprosentin korotus vaikuttaa välittömästi ja välillisesti koko väestöön. Erityisesti naisten alkoholikäytön voidaan arvioida kasvavan tämän uudistuksen myötä. Arvio perustuu kulutustottumusten arviointiin. Naisten kokonaiskulutuksen kasvu aiheutuu tilavuusprosentin kasvusta. Yleisesti ajateltuna naisten hyvinvoinnilla on suurempi merkitys perheiden ja lasten hyvinvointiin ja tämä muutos tulee tätä perheiden ja lasten hyvinvointia heikentämään. Terveiden ja hyvinvoinnin on havaittu siirtyvän sekä hyvällä että huonolla tavalla sukupolvelta toiselle. Myös tämän muutoksen vaikutukset tulevat siirtymään sukupolvilta toisille. Alkoholinkäytön lisääntymisen aiheuttamaa mahdollisesti ylisukupolvista syrjäytymiskehitystä ja sen aiheuttamia kustannuksia ei esityksessä ole lainkaan arvioitu.

Todennäköistä on, että alkoholin kulutus lisääntyy tai väkevoituu uudistuksen seurauksena. Tällöin yksilö- ja perhetasolla alkoholin aiheuttamat haitat nousevat huomattavasti hyötyjä suuremmiksi ja pitkäaikaisemmiksi.

Esityksessä tuodaan esiin myös kansalaisten omaa vastuuta kulutuksesta ja siitä aiheutuvista haitoista. Perusteluissa on selkeästi nähtävissä, että alkoholilain uudistuksen tarkoittamat kansalaiset ovat niitä, joille mitkään muutokset alkoholilainsäädännössä eivät tule olemaan ongelma. Huomiotta jäävät täysin riskiryhmässä ja lähellä riskikäyttöä olevat kansalaiset, joiden kokonaisterveyttä ja käyttötottumuksia muutokset tulevat olennaisesti heikentämään. Tämä riskiryhmä aiheuttaa myös valtaosan päihde-ehtoisista kustannuksista yhteiskunnassa. Muutokset tulevat lisäämään riskikuluttajien määrää nimenomaan alkoholipitoisuuden kasvamisen ja paremman saatavuuden myötä.

Esitys ei myöskään huomioi sitä, että alkoholin riskikäyttöön ja suurkulutukseen liittyy usein päihderiippuvuus, jota ei voida pitää yksistään yksilön valintana. Ennen tätä alkoholilain uudistusta ennaltaehkäisevää ja korjaavaa päihdetyötä on kunnissa vähennetty. Tällä hetkellä sosiaali- ja terveydenhuollossa ei tarjota alkoholiriippuvaisille tehokasta hoitoa, vaikka sitä asiantuntevissa organisaatioissa tuotetaan ja se monia hyödyttäisi. Riippuvuussairauksien etiologiaa ja monimuotoisuutta ei sosiaali- ja terveydenhuollossa useinkaan riittävästi osata arvioida, vaan juomisen lopettamisen ajatellaan olevan yksilön vastuulla, kuten tässäkin esityksessä käy ilmi. Yhteiskunta voimakkaasti paheksuu alkoholiriippuvaisia ja estää asenteillaan asianmukaisen hoidon. Yhdessä uudistuksen kanssa nykyisen hoitojärjestelmän heikkous aiheuttaa ongelmia niin päihdehaittojen hallintaan kuin hoitoonkin.

Esityksessä mainitaan epäeettisesti, että muutos vaikuttaisi kotitalouksien ja suurkuluttajien välittömään taloudelliseen asemaan positiivisesti, vaikkakin esityksessä mainitaan haittojen

SUPER

24.11.2017

mahdollisesti olevan taloudellisia hyötyjä suuremmat. Näin radikaalien käytön ja haittojen lisäämistä aiheuttavien muutosten perusteluissa ei voida käyttää kotitalouksien ja suurkuluttajien taloudellisen aseman parantamista. Tämä perustelu pyrkii ulkoistamaan päätöksentekijöiden vastuuta haitoista, joita esityksen mukaiset päätökset tulevat yksilöille ja perheille aiheuttamaan. Kyseisen perustelun mukaanotto osoittaa esityksen laatijalta suurta ymmärtämättömyyttä alkoholin käytön vaikutuksista laaja-alaisesti perheeseen ja perheen jäsenten kokemuksiin sekä psyykkiseen että fyysiseen terveyteen. Todennäköistä on, että osassa perheistä saavutettu säästö voitaisiin käyttää toisaalla, mutta riskiryhmiin säästyneet eurot vaikuttaisivat kulutusta ja pahoinvointia lisäävästi.

Tutkimusten mukaan alkoholihaittoja vähennetään tehokkaimmin toimenpiteillä, joilla nostetaan alkoholijuomien hintaa ja rajoitetaan alkoholijuomien fyysistä saatavuutta.

Yksityiskohtaisia perusteluja

1§ Lain tarkoitus

Lain tarkoituksena on alkoholin kulutusta ohjaamalla ehkäistä alkoholipitoisista aineista aiheutuvia yhteiskunnallisia, sosiaalisia ja terveydellisiä haittoja. Pykälän esitöissä viitataan siihen, että haitat riippuvat kokonaiskulutuksen määrästä ja kulutustavoista. Kulutuksen ohjaamisella pyritään alhaisempaan kokonaiskulutukseen yleensä sekä alhaisempaan kulutukseen yksittäisillä käyttökerroilla.

Alkoholilaissa säädettyjen vapautuksien myötä kokonaiskulutuksen ja yksittäisten käyttökertojen kulutuksen kuitenkin arvellaan kääntyvän jälleen kasvuun. Laissa esitelty sääntely on selkeässä ristiriidassa lain tarkoituksen kanssa.

17 § Alkoholijuomien vähittäismyyntilupa ja sen myöntämisen edellytykset.

Tilavuusprosentin kasvattaminen vähittäismyyntissä parantaisi entistä vahvempien alkoholijuomien saatavuutta ja vaikuttaisi uudistuksessa voimakkaimmin kokonaiskulutuksen ja yksittäisten käyttö kertojen kulutuksen kasvuun.

Myytävän alkoholin tilavuusprosentin kasvattaminen johtaisi myös tiedostamattomaan kokonaiskulutuksen kasvamiseen ja johtaisi nykyisten kohtalaisen käytön muuttumiseen riskikäytöksi. Jos yksilö juo saman määrän kuin aiemmin, on nykyinen 7 (33 cl, 4,7%) annosta (kohtalaisen riskin alaraja) tulevaisuudessa 8,5 (33cl, 5,5%) annosta. Kohtalaisen riskin käyttö lisää alkoholihaittojen esiintymistä.

SuPer ehdottaa tilavuusprosentteja koskevan säätelyn pitämistä ennallaan.

SUPER

24.11.2017

38 § Vähittäismyyntin ja anniskelun henkilökunta

Pykälän 2 momentin mukaan vähittäismyynti- ja anniskelupaikassa tulisi olla luvanhaltijan edustajana tämän määräämä vastaava hoitaja tai muu luvanhaltijan tähän tehtävään nimeämä henkilö paikalla, jos paikka on avoinna asiakkaille. Henkilön tulisi olla täyttänyt 18 vuotta. Sitä nuorempi 16 vuotta täyttänyt henkilö saisi myydä alkoholijuomia vastaavan hoitajan tai muun tehtävään nimetyn henkilön valvonnan alaisena. Anniskelupaikan vastaavan hoitajan koulutukseen ja kokemukseen liittyvistä erityisistä kelpoisuusvaatimuksista luovuttaisiin, mutta anniskelupaikan vastaavilla hoitajilla tai muilla tähän tehtävään määrätyillä henkilöillä tulisi ehdotuksen 57 §:n mukaan olla alkoholilain osaamista osoittava osaamistodistus.

Uudistuksessa elinkeinonharjoittajien omavalvontaa (56§) lisättäisiin, mutta samalla ristiriitaisesti vastuuhenkilön koulutus- ja osaamisvaatimuksia suhteessa alkoholilainsäädäntöön ja sen velvoitteisiin vähennettäisiin. Toisin sanoen vähemmän koulutettu ja osaava henkilö ottaisi nykyistä suuremman vastuun toiminnan asianmukaisuudesta ja alkoholilainsäädännön noudattamisesta toimintayksikössä. Omavalvonta edellyttää riittäviä tietoja ja taitoja sekä erityistä vastuullisuutta toteutuakseen oikein. Tästä syytä kelpoisuuden alentaminen ei ole perusteltua valvontavastuun laajentuessa.

Yhtä epäloogiselta ehdotukselta kuulostaa muutos, jossa alkoholia saisi anniskella 16 vuotta täyttänyt nuori työntekijä. Nuori, alaikäinen henkilö, jolle alkoholijuoman ostaminen ja luovuttaminen on rangaistava alkoholirikoksena saa tämän lain nojalla anniskella sitä toisille.

Tässä uudistuksessa ei ole arvioitu myöskään lastensuojeluun ja alaikäisen työntekijän työskentelyyn liittyviä näkökulmia. Lastensuojelun keskeisiin periaatteisiin kuuluu edistää lapsen suotuisaa kasvua ja kehitystä. Työskentely anniskeluravintolassa ja mahdollisesti päihtyneiden asiakkaiden palvelu, vaikkakin valvonnan alaisena, ei ole alaikäiselle turvallinen ympäristö työskennellä. Työskentely tällaisessa ympäristössä on nuoren työntekijän henkiselälle kehitykselle vahingoksi ja saattaa aiheuttaa erityisen terveyshaitan. Pykälä 38 aiheuttaa käytännössä tilanteita, joissa alaikäisen työskentely anniskeluravintoissa on mahdollista.

Lopuksi

Kasvat hyvinvointi- ja terveyserot ovat haaste tulevalle sote- järjestelmälle. Julkisilla varoilla kustannetaan alkoholista aiheutuvat haitat Suomessa myös tulevassa sote- uudistuksessa. Kasvavien hyvinvointi- ja terveyserojen ennakointiin muodostuvan haasteeksi uudistuvalla sote- palvelujärjestelmälle. Tässä esityksessä ei ole huomioitu esitettyjen muutosten vaikutuksia sote- uudistuksen säästötavoitteisiin.

Lisääntyvät päihdehaitat kuormittavat sote- järjestelmää monin tavoin. Kustannusten kasvun lisäksi aiotut muutokset vaikuttavat sosiaali ja terveydenhuollon henkilöstöön. Alkoholipolitiikan vapauttaminen heikentää sosiaali- ja terveyspalveluissa työskentelevien työturvallisuutta sekä lisää työpainetta ja sosiaali- ja terveydenhuollon työnantajien kustannuksia. Päihtyneiden ihmisten sosiaali- ja terveydenhoito lisää sosiaali- ja terveydenhuollon työväkivallan riskiä.

SUPER

24.11.2017

SuPer vastustaa niitä esityksessä mainittuja alkoholilain uudistuksia, jotka tutkimusten mukaan tulevat lisäämään kulutusta ja haittoja. Alkoholin myynnin vapauttaminen entisestään ja siten elinkeinoelämän tukeminen on ajattelematonta. Esitetyt muutokset ajavat ainoastaan alkoholin myyntiin ja anniskeluun liittyvän elinkeinoelämän tavoitteita ja etuja. Vaikuttaa siltä, että alkoholilainuudistuksella tehdään isoa tulonsiirtoa valtiolta, kunnilta ja kansalaisilta elinkeinoelämälle. Perheet, yksilöt, yhteiskunta ja työnantajayritykset kantavat inhimillisen ja taloudellisen vastuun haitoista elinkeinoelämän saadessa taloudelliset hyödyt. Alkoholin valmistukseen ja myyntiin liittyvät elinkeinoelämän toimijat kuorivat voitot päältä ja yhteiskunta korjaa käytön ja haittojen lisääntymisen aiheuttamat välilliset ja välittömät, usein pitkäkestoiset kustannukset. Vaikka esityksen mukaan verotulot suurenevat yhtä paljon kuin haitoista arvioidaan tulevan lisäkustannuksia, niin todelliset ja pitkäaikaiset kustannukset yhteiskunnalle ja kansanterveydelle jäävät esityksessä riittävällä tarkkuudella erittelemättä.

Helsingissä 27.11.2017

Silja Paavola

puheenjohtaja
Suomen lähi- ja perushoitajaliitto SuPer ry

Jussi Salo

kehittämisohtaja

Lisätietoja tästä vastineesta antaa ammattiasianpäälikkö Kristina Lamberg
kristina.lamberg@superliitto.fi p. 050 4387064

SuPerissa on kaikkiaan yli 90 000 jäsentä, jotka työskentelevät sosiaali- ja terveydenhuollossa sekä kasvatusalalla julkisella ja yksityisellä sektorilla

SUPER